

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Журналістика

Том 33 (72) № 2 2022

Частина 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Головний редактор:

Казарін Володимир Павлович – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Члени редакційної колегії:

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень Інституту славістики Опольського університету (Ополе, Польща);

Досенко Анжеліка Костянтинівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Семенець Ольга Сергіївна (відповідальний секретар) – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Статкевич Лариса Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доктор філологічних наук, доцент.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(протокол № 16 від 20.05.2022 року)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.
Серія: Філологія. Журналістика» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24632-14572ПР від 04.11.2020 року)

***Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
зі спеціальностей 035 – Філологія, 061 – Журналістика відповідно до Наказу МОН України
від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)***

***Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)***

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

**ISSN 2710-4656 (Print)
ISSN 2710-4664 (Online)**

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2022

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Грицевич Ю. В.

ПОБУТОВИЗМИ В ЗАХІДНОПОЛІСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТАХ.....1

Кичан Д. О.

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛЯСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МІКРОМОВИ
У КНИЗІ ЮРІЯ ГАВРИЛЮКА «NIECH ŻYWE PUDLIASZE!»..... 7

Межов О. Г., Костусяк Н. М., Здіховська Т. В.

КОМУНІКАТИВНО-СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПИТАЛЬНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ
У КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ..... 12

Олексенко В. П.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІМЕННИКІВ
ІЗ СУФІКСОМ -ИЩЕ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ..... 18

Середницька А. Я.

ПРОСТОРОВІ СЛОВОТВІРНІ КАТЕГОРІЇ ДІЄСЛІВ ПЕРЕМІЩЕННЯ
ЯК ВИЯВ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ..... 28

Стефурак Р. І.

ГЕНІТИВНА МЕТАФОРА – КОНСТИТУТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ
МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ (на матеріалі роману «Княгиня Острозька»).....33

Тараненко К. В.

СУРЖИК ЯК ЕЛЕМЕНТ ВЕРБАЛЬНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНСЬКОГО ВИКОНАВЦЯ.....39

Царьова І. В.

ЮРИСЛІНГВІСТИЧНІ ОЗНАКИ ПОНЯТЬ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ.....45

Циганок І. Б.

ФЛОРОНАЙМЕНУВАННЯ У МОВОТВОРЧОСТІ В. ВИХОДЦЕВА.....50

РОСІЙСЬКА МОВА

Доронкіна Н. Є., Івасюк О. В., Слива Т. В.

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЗВ МІСЯЦІВ
У РОСІЙСЬКІЙ МОВІ (АД'ЕКТИВНА ПАРАДИГМА І СТУПЕНЯ).....55

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ

Korpało O. R., Mucan D. M.

PORÓWNAWCZO-SEMANTYCZNA CHARAKTERYSTYKA FRAZEOLOGIZMÓW
Z KOMPONENTEM "WAȚROBA".....63

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Арделян О. В.

ВТОРИННІ НОМІНАЦІЇ ШТАТІВ США..... 70

Асташева О. С., Бялик В. Д.

ГЕНДЕРНО МАРКОВАНІ ІДІОМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ..... 77

Байтерякова Н. Ю., Байтеряков О. З.

СЛОВОТВОРЧІ ПАРАМЕТРИ АНГЛОМОВНОЇ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ.....82

Білецька Т. О., Гаврилюк О. О.

МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ ТЕКСТІВ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЖУРНАЛІСТІВ-
БЛОГЕРІВ (на матеріалі блогів Філіппі де Франко та Арви Махдаві).....87

Веремчук Е. О. ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ МОДУС АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВОЕТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ DIGNITY.....	94
Волкова С. В. ЛІНГВОПОЕТИЧНИЙ ЕКЛЕКТИЗМ У ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ТА ЛІНГВОСЕМІОТИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВАХ (на матеріалі сучасної англомовної амеріндіанської прози).....	100
Гамаль Ю. А., Куц Е. О. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЇЇ ОДИНИЦІ ГРЕЦЬКО-ЛАТИНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ.....	105
Глуховська М. С. ОЦІННА ОЗНАКА У ЗНАЧЕННІ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕМ.....	110
Гнатишена І. М., Данишенко І. О. ТЕМАТИЧНІ ТА МЕТАФОРИЧНІ ГРУПИ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ СФЕРИ КОСМЕТОЛОГІЇ.....	116
Gryshkova R. O. LINGUISTIC AND CULTURAL ASPECTS OF ANGLOPHONE ERGONYMS IN CANADA.....	121
Дмитрук Л. А. ОСОБЛИВОСТІ МОРФОЛОГІЧНОГО СЛОВОТВОРУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ В РІЗНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ.....	127
Задорожна А. Д., Гнатишена І. М. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ.....	136
Ішук А. А. СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	141
Капуш Л. М., Куконіна Н. А. ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕТИМОЛОГІЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ ОЙКОНІМІВ США.....	146
Klymenko T. A., Suima I. P. TRANSLATION OF THE FILM TITLE AS A CULTURAL PHENOMENON.....	152
Мизин Т. О. ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ ТА ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ.....	158
Мицкан М. М., Бялик В. Д. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ.....	164
Novikova O. V. GENERAL PECULIARITIES OF TRANSLATION AND TRANSCRIPTION OF ABBREVIATIONS.....	169
Одінцова О. О., Сілютіна І. О., Остапчук І. І. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	174
П'єцух О. І. ТАКТИКА ПОХВАЛИ ТА КОМПЛІМЕНТУ ЯК БАЗИС СТРАТЕГІЇ КОМПРОМІСУ В БРИТАНСЬКИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕБАТАХ.....	179

Pidhorna A. B. PROFESSIONALLY ORIENTED PUBLICIST DISCOURSE AND ITS REFLECTION IN ENGLISH MASS MEDIA.....	185
Semeniuk T. P., Gordiienko Yu. A. VERBAL REPRESENTATION OF THE CONCEPT COVID-19 IN THE MODERN GERMAN MASS MEDIA.....	192
Suima I. P. MAIN COMPONENTS OF THE DIALOGICAL ENTITY.....	197
Хацер Г. О., Жаворонкова В. В. ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	202
ТЮРСЬКІ МОВИ	
Азизова П. Э. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЛИТЕРАТУРНОГО ЖАНРА «ГОШМА».....	208
СЕМІТСЬКІ МОВИ	
Яссін М. А. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ СИСТЕМИ АРАБСЬКОЇ МОВИ.....	214
КЛАСИЧНІ МОВИ. ОКРЕМІ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ	
Цвид-Гром О. П., Рєзнік В. Г., Велика К. І. РИМСЬКІ АНТРОПОНІМИ У ЛАТИНОМОВНИХ ПИСЕМНИХ ДЖЕЛЕЛАХ: СЕМАНТИКО-ГЕНЕТИЧНЕ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ.....	223
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО	
Gahramanova S. M. BUSINESS CORRESPONDENCE AS A COMPONENT OF BUSINESS COMMUNICATION IN AZERBAIJANI LANGUAGE.....	229
Максимова А. Я. КЛАСИФІКАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ.....	235
Mammadova Z. E. USEFUL OF ELECTRONIC PORTABLE RESOURCES IN EFL CLASSES.....	239
Orujova R. THE ROLE OF AUXILIARY PARTS OF SPEECH IN THE FORMATION OF FOLKLORE TEXT.....	243
Rzayeva S. ABOUT THE UNIVERSAL EXPRESSION RESOURCES NEUROPHYSIOLOGICAL BASIS OF THE EMOTION CONCEPT IN AZERBAIJANI, ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES (<i>in the context of the limbic system role in the expression of emotions</i>).....	252
Seyidzada L. E. DIFFERENCES OF SLANG FROM DIALECTS, VULGARISMS AND COLLOQUIAL LANGUAGE.....	259
Юмачікова О. М. НАУКОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ТЕКСТ У ТИПОЛОГІЇ ТЕКСТОВИХ ОДИНИЦЬ.....	265
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	271

КЛАСИЧНІ МОВИ. ОКРЕМІ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ

УДК 378.147: 81'243

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-1/38>**Цвид-Гром О. П.**

Білоцерківський національний аграрний університет

Резнік В. Г.

Білоцерківський національний аграрний університет

Велика К. І.

Білоцерківський національний аграрний університет

РИМСЬКІ АНТРОПОНІМИ У ЛАТИНОМОВНИХ ПИСЕМНИХ ДЖЕЛЕЛАХ: СЕМАНТИКО-ГЕНЕТИЧНЕ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ

У статті досліджено, що антропоніміка латиномовних писемних джерел – значний пласт закодованої інформації про історію, культуру та ідеологію суспільства епохи доби античної Риму. З'ясовано, що семантика антропонімів, як і інших власних назв, є специфічною. Важливим є первісна семантика антропонімів, тобто мотиви та принципи номінації. Власні імена, патроніми, прізвиська, що з часом трансформувалися у прізвища, служать джерелом інформації про суспільну, господарську та культурну діяльність того етносу, відображають мовні, лінгвогеографічні, історичні особливості. На сьогодні антропоніміка має міждисциплінарний характер, оскільки вміщує в собі не тільки лінгвістичні парадигми, але й інтегрує навколо себе культурологію, історію, соціологію, психологію та ін. Антропоніми, що простежуються у латиномовних писемних пам'ятках, могли мати, щонайменше, два імені – преномен та спадковий номен. Близько 98 % усіх чоловічих римських імен становили 18 найуживаніших преноменів, з яких найпопулярніші – Луцій, Гай, Марк – становили 59%. Преномени були на стільки давнього походження, що в класичну епоху їхнє значення виявилось забутим. У написах особові імена майже завжди скорочувалися. У ранній дореспубліканській період, преномени мали жіночі версії, які у більшості, закінчувались на –a (напр.: *Larthia* від *Larth*). За часів Республіки жінки не мали преноменів. Винятком були жінки з імператорської родини, яким часто давали ім'я Юлія (*Julia*). Родове ім'я (*nomen gentile*) було назвою роду і відповідало сучасному прізвищу. Номен вживався у ролі прикметника чоловічого роду і закінчувався в класичну епоху на –ius. З часом, був доданий когномен – прізвисько, або спадкове сімейне прізвище. Така система найменувань (*Tria Nomina*) поступово входила у звичаєвість і датується кінцем V ст. до н.е. Оскільки преномен, номен і когномен передавалися у спадок, то агномен став особистим прізвиськом у римських іменах.

Ключові слова: латинська мова, антропоніми, ономастика, семантика, преномен, номен, когномен, агномен

Постановка проблеми. Римські імена займають особливе місце в ономастичній палітрі латиномовних текстів, презентують мовно-культурний вимір ідентифікації осіб доби епохи Римської імперії. Антропонімікон виступає відображенням життєвого досвіду окремого етносу, що дозволяє провести реконструкцію картини світу певного історичного періоду

та глибше осягнути сучасність. На сьогодні антропоніміка має міждисциплінарний характер, оскільки вміщує в собі не тільки лінгвістичні парадигми, але й інтегрує навколо себе культурологію, історію, соціологію, психологію та ін. У лінгвістичних студіях актуальним залишається питання комплексного дослідження антропонімів у латиномовних

писемних пам'яток, зокрема їх семантичний та лексикографічний вимір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оніми були предметом дослідження у працях філософів, літературознавців, географів, картографів ще з античних часів. Загальноісторичні дослідження, започатковані ще І.Я.Франком. За останні роки з'явилося чимало досліджень у галузі загальної ономастики (С. С. Отін, В. Д. Познанська, О. В. Суперанська, М. М. Торчинський та ін.) та літературної ономастики (О. М. Алтухова, Л. О. Белей, М. В. Буєвська, Т. М. Вінтонів, Ю. О. Карпенко, Е. О. Кравченко, Е. Б. Магазаник, М. Р. Мельник, Н. В. Мудрова, І. В. Мурадян, Т. В. Немировська та ін.). У становленні ономастики як науки вагома роль належить працям К. К. Цілуйка. Значну роль також мають студії А. О. Білецького, К. Й. Галаса, В. О. Горпинича, І. М. Железняк, Р. І. Керсти та ін.

Постановка завдання. У контексті вивчення римських імен у латиномовних текстах спробуємо з'ясувати їх семантико-генетичний зміст та особливості перекладу і написання в українському ономастиконі.

Виклад основного матеріалу. Антропонімічні системи різних європейських народів схожі між собою. Їхня подібність полягає в наявності однакових елементів: власного імені та прізвища. Антропонім ідентифікує та індивідуалізує людину. Важливим аспектом у визначенні антропонімів є питання про те, чи містить він у собі будь-які семантичні характеристики, чи виконує виключно ідентифікуючу функцію.

Ономастика як наука сформувалася відносно недавно – у 60-х роках ХХ століття, проте її корені сягають у античні віки. Так, ще Платон у діалозі «Кратил, або про правильність імен» веде роздуми про зв'язок власних імен із пізнанням речей [10]. В ономастиці кодуються найбільш значимі та стійкі факти етнокультурної інформації. Розділ ономастики – антропоніміка, який вивчає власні імена людей, закономірності їх виникнення, функціонування, розвитку та розповсюдження. У перекладі з грецької *anthropos* – «людина» і *онума* – «ім'я, назва». Під поняттям «антропонім» у сучасному мовознавстві розуміється будь-яке власне ім'я людини (чи групи людей), у тому числі і прізвище, по батькові, прізвисько, псевдонім. Таким чином, антропонім – це загальна назва, що передбачає будь-який варіант назви людини – офіційній і неофіційній [14].

У вітчизняному та зарубіжному мовознавстві існують різні підходи до класифікації

антропонімів. Класифікація, яку запропонував Майкл Кемпбел, передбачає поділ антропоніми на такі групи: 1) Given name / First name / Christian name / Praenomen (ім'я, дане під час хрещення; ім'я в Стародавньому Римі (архаїзм)) – ім'я, що присвоєне людині під час народження; 2) Middle name (друге ім'я) – в англomовному світі це друге ім'я, присвоєне людині під час народження; 3) Family name / Last name / Surname (прізвище) – ім'я, яке передається від одного роду до наступного; 4) Nomen (прізвище в Стародавньому Римі (архаїзм)) – ім'я, яке давало уявлення про рід у Стародавньому Римі; 5) Cognomen / Agnomen (родове прізвисько в Стародавньому Римі) – частина імені в Стародавньому Римі, передавалося від батька до сина; 6) Nickname / Vnname (прізвисько) – ім'я, яке заміщає справжнє ім'я людини. Воно більш відоме, може характеризувати/описувати людину, коротше, ніж звичайне ім'я людини; 7) Pet name / Diminutive (зменшувальна форма імені) – ім'я, яке використовується замість звичайного або повного імені, для того щоб висловити любов, ніжність або підкреслити близькість; 8) Patronym / Filiation (патронім або по батькові) – ім'я, похідне від імені батька, яке присвоюється дитині під час народження; 9) Matronym (матрон або матчество) – частина родового імені, яка присвоюється дитині на ім'я матері [15, с. 84].

Як зазначає О. Суперанська, «в ономастиці діють дві тенденції, які врівноважують одна одну: тенденція до уточнення імен, яка передбачає залучення до їхньої структури додаткових елементів, зокрема різних визначень, та тенденція до спрощення ужиткових форм імен через перетворення їх зі словосполучення в одне слово, зі складного слова в просте...» [11, с. 121].

У значеннєвому аспекті О. В. Суперанська виділяє різні типи інформації, закладені в імені: мовну, мовленнєву, енциклопедичну [11, с. 169]. Зокрема, мовна інформація імені детально проаналізована в працях Ю. О. Карпенка, який виділяє п'ять складників такої інформації: 1) мовна належність імені або слова, від якого воно утворене; 2) словотвірна модель імені; 3) етимологічний сенс; 4) вибір твірної основи; 5) ситуація в момент створення імені [6].

Семантика антропонімів, як і інших власних назв, є специфічною, оскільки не відбиває понять. Можна говорити лише про первісну семантику антропонімів, тобто про мотиви та принципи номінації. Д. І. Єрмолович виділяє такі складові значення власних імен: 1) буттєвий,

або інтродуктивний – позначається існування і предметність. Цей компонент є спільним для всіх предметних словесних знаків – загальних і власних; 2) класифікаційний – належність предмета до певного класу, визначеного денотатом імені. Цей компонент інформує: «Цей предмет – людина (гора, річка тощо)»; 3) індивідуалізаційний – спеціальне призначення цього імені для називання одного з предметів в межах денотата [4].

Власні імена, патроніми, прізвиська, що з часом трансформувалися у прізвиська, служать джерелом інформації про суспільну, господарську та культурну діяльність певного етносу, відображають мовні, лінгвогеографічні, історичні особливості. І. Я. Франко щодо багатогранності пропріальної лексики писав: «...історик віднаходить у них сліди певних історичних мандрівок, колонізації і змішання народностей, а етнолог слідить по ним розвій певних національних та громадських інституцій і уподобань, еволюцію родинного та громадського життя, знань, ремесел і відповідних їм звичаїв і вірувань» [12, с. 391].

У період формування Римської держави існувало тільки одне ім'я (наприклад, *Ромул*). Із збільшенням кількості населення з'явилося друге, родове ім'я. Так, кожен член сім'ї мав, щонайменше, два імені – *преномен* (лат. *praenomen*) та родову форму імені патріарха, яка стала фіксованим та спадковим *номеном* (лат. *nomen*) – ім'я. З часом, для того, щоб ідентифікувати сім'ї одного роду був доданий *когномен* (лат. *cognomen*) – прізвисько, або спадкове сімейне прізвисько. Зазвичай, патриції мали три імені (лат. *Tria Nomina*). Оскільки преномен, номен і когномен передавалися у спадок, то агномен ставав необхідністю (перші чотири сини успадковували ім'я батька). *Агномен* (лат. *agnomen*) – це особисте прізвисько в римських іменах. Наприклад, *Гай Юлій Цезар Калігула*: Гай – преномен (особисте ім'я), Юлій – номен (тобто з роду Юліїв), Цезар – когномен (з родини Цезарів), Калігула – особисте прізвисько [3].

Термін («*praenomen*») складається з префіксу *pra-* («перед») і *nomen* («ім'я»). Це було особове ім'я, яке давалося хлопчику в день його люстрації. Як правило, тільки члени родини називали особу її преноменом. Жінки за римським звичаєм преноменів не мали. РУ написані особові імена майже завжди писалися скорочено (1–3 літери). Наприклад: *Gaius* (С.) – Гай; часто пишеться як *Caius*, тому скорочується як С., і дуже рідко – як

С. Це пішло ще з тих часів, коли С і G на письмі не розрізнялися. *Gnaeus* (Сn.) – Гней; *Lucius* (L.) – Луцій – архаїчне *Loucius* – від *lux* («світло») та ін. [8].

У Римі існував звичай давати особове ім'я тільки чотирьом старшим синам, решти дітям особистим ім'ям слугувати порядкові числівники: *Quintus* (П'ятий), *Sextus* (Шостий), *Septimus* (Сьомий), *Octavius* (Восьмий), та *Decimus* (Десятий). З часом ці імена перетворилися на особові, і як наслідок, чоловік, який мав ім'я *Секст*, не означало, що він був шостим сином у родині. Як приклад, можна згадати полководця *Секста Помпея*, другого сина члена першого тріумвірата *Гнея Помпея Великого*. За однією теорією, преномен-числівник став означати номер місяця, коли народилася дитина, а можливо, батькам зрештою здалося, що такі імена досить милозвучні та можуть надаватися незалежно від послідовності та місяця народження [3].

За римською традицією постановою сенату преномен злочинця міг бути назавжди виключений з того роду, до якого він належав. *Тім Лівій* розповідає, як у IV ст. до н. е. *Марк Манлій Канітолін* був обвинувачений у зраді. Сенат постановив, що відтепер жоден член роду *Манліїв* не може носити преномен *Марк*; це продовжувалося аж до I ст. н. е. Зазвичай, тільки близькі друзі та члени родини вживали преномени для звернення, тоді як сторонні люди вживали особові імена лише для глузування. Греки до I ст. також мали звичку вживати тільки преномен, звертаючись до римлян. Особове ім'я *Pupus* (хлопчик) вживалося тільки по відношенню до дітей [4]. У ранній дореспубліканський період, преномени мали жіночі версії, які у більшості, закінчувались на *-a* (напр.: *Larthia* від *Larth*). За часів Республіки жінки вже не мали преноменів. Винятком були жінки з імператорської родини, яким часто давали ім'я Юлія (*Julia*); найчастіше це були дружини імператорів, але іноді і сестри та матері [7].

Номен – це родове ім'я, яке позначало приналежність людини до певного роду. Загальна кількість родових імен перевищує одну тисячу, якщо вірити римському енциклопедисту і письменнику Марку Варрону. Номен, на відміну від преноменів, ніколи не скорочувалися, як виняток – тільки найвідоміші родові імена. Р Наприклад, номен *Antonius* міг бути записаний як *Ant.* або *Anton.*

Родове ім'я (*nomen gentile*) було нРазвою роду і відповідало сучасному прізвиську. Номен вживався у ролі прикметника чоловічого

роду і закінчувався в класичну епоху на *-ius*: *Tullius* – Туллій (з роду Тулліїв), *Julius* – Юлій (з роду Юліїв); в республіканську добу зустрічаються також закінчення *-is*, *-i*. У написах номені, як правило, пишуться повністю; за часів Римської імперії скорочувались лише імена дуже відомих родів: *Aelius* – *Ael.*, *Antonius* – *Ant.* або *Anton.*, *Aurelius* – *Avr.*, *Claudius* – *Cl.* або *Clavd.*, *Flavius* – *Fl.* або *Fla.*, *Julius* – *I.* або *Ivl.*, *Pompeius* – *Pomp.*, *Valerius* – *Val.*, *Ulpus* – *Vlp.* [9, с. 154].

Загальна кількість родових імен, за свідченням Варрона, налічувалась близько тисячі. Більшість номенів має дуже давнє походження, тому їхнє значення забуто. Тільки деякі мають певний зміст: *Asinius* від *asinus* (осел), *Caelius* від *caecus* (сліпий), *Caninius* від *canis* (собака), *Decius* від *decem* (десять), *Fabius* від *faba* (біб), *Nonius* від *nonus* (дев'ятий), *Octavius* від *octavus* (восьмий), *Ovidius* від *ovis* (вівця), *Porcius* від *porca* (свиня), *Septimius* від *septimus* (сьомий), *Sextius* та *Sextilius* від *sextus* (шостий), *Suillius* від *suilla* (свинина) [13, с. 356].

Жінкам давали родові імена батьків, змінюючи закінчення (жіночі форми утворювалися за допомогою закінчення *-ia*). Наприклад, дочку Гая Юлія Цезаря звали Юлією, а старшу дочку Публія Корнелія Сципіона – Корнелією. Тому у всіх жінок одного роду були однакові імена, які різнилися лише преноменами. За традицією, коли в родині народжувалися ще дочки, тоді до їхнього родового імені – номену, додавали і преномен, який визначався залежно від її віку. Сестри називалися особистим іменем у порядку народження, наприклад, *Major* називали старшу, *Secunda* була другою, *Tertila* – третьою, а *Minor* – це преномен самої молодшої сестри.

Суфікси номенів: *Tullius, Julius(-ius; римськ.)*, *Caecilii (-i; римськ.)*; *Alfenus, Varenus (-i; саб.-оскське)*; *Maenas (-as; умбрське)*; *Mafenas (-as; умбрське)*; *Asprenas (-as; умбрське)*; *Maecenas (-anas; умбрське)*; *Carrinas Fulginas (-inas; умбрське)*; *Mastarna (-arna; етрusc.)*; *Perperna (-arna; етрusc.)*; *Calesterna (-erna; етрusc.)*; *Sisenna (-enna; етрusc.)*; *Tapsenna (-enna; етрusc.)*; *Caecina (-inna; етрusc.)*; *Prastina(-ina; етрusc.)*; *Spurinna (-inna; етрusc.)* [9, с. 180].

Когномен (лат. *cognomen*, від *co* – «разом» і *nomēn* – «ім'я», множ. *cognomina*) – третій складник давньоримського імені. Він виник як прізвисько, але втратив своє значення, коли став передаватися у спадок. Через невелику кількість латинських преноменів, когномен почали використовувати, щоб відокремити сім'ї одного

роду одну від іншої, особливо, коли особисте ім'я батька переходило старшому сину. Таким чином, у написах зустрічаються *Луцій Сергій Перший*, *Квінт Емілій Другий*; в одному написі дід, син та онук зветься *Квінт Фульвій Рустік*, *Квінт Фульвій Антіан* і *Квінт Фульвій Карізіан* [3].

Когномени могли бути відсутніми у деяких чоловіків. Семантика римського імені, в даному випадку, полягала в тому, що римлянин отримував прізвисько за якісь особисті якості в характері або в зовнішності. Пізніше стали виникати нові відгалуження в сімейному роді, отримували свої назви на честь когномена свого прабадька. Когномени виникли значно пізніше, ніж особисті та родові імена, тому їх значення, у більшості випадків, зрозуміле. Вони можуть означати: походження роду (напр: *Фуфії* переселилися до Рима з містечка *Cales*, тому мали когномен *Calenus*); пам'ятні події (у роді Муційів з'явився когномен *Scaevola* (Лівша) після того, як у 508 р. до н.е. під час війни з етрусами Гай Муцій спалив свою руку, чим налякав ворогів та їх царя Порсенну); особливості зовнішності (*Crassus* – товстий, *Laetus* – ошатний, *Macer* – худий, *Celsus* – високий, *Paullus* – невисокий, *Rufus* – рудий, *Strabo* – косоокий та ін.); риси характеру (*Severus* – жорстокий, *Probus* – чесний та ін.) [6].

Прізвисько, яке давали комуся з представників роду, часто переходило на нащадків і ставало назвою родини або окремої гілки роду: *Cicero* – Цицерон, *Caesar* – Цезар. Наприклад, до роду *Корнеліїв* належали сім'ї Сципіонів, Руфінів, Лентулів і т. ін.

Наявність когномена не була обов'язковою, і в деяких плебейських родинах. Особисті прізвиська, як правило, були відсутні у родах (*Маріїв*, *Антоніїв*, *Октавіїв*, *Серторіїв* і т. д.). Наприклад, Гай Марій (*Gaius Marius*). Але відсутність когномена була винятком з правил, бо більшість родів Риму була настільки давнього походження, що кожен з них нараховував по декілька відгалужень. Представники вищих верств населення, звертаючись один до одного, зазвичай, вживали когномен. Сьогодні ми говоримо про багатьох видатних римлян, вживаючи лише їхній когномен. Наприклад, коротко – Цицерон (лат. *Cicero* – «курча») повне ім'я – Марк Тулій Цицерон, Цезар (*Caesar*) – Гай Юлій Цезар 5, с. 386].

Простежуються випадки, коли одна людина мала два прізвиська, друге з яких називалося агномен. Поява агномена частково обумовлена тим, що старший син часто успадковував всі три імені батька, і таким чином, в одній родині

виявлялося декілька чоловіків з однаковими іменами. Наприклад, у відомого оратора Марка Тулія Цицерона батько і син також були Марками Тулліями Цицеронами. Агномен частіше за все був особистим прізвиськом у разі, якщо когномен був успадкований. Іноді римлянин отримував агномен за якісь особливі заслуги. Так, *Публій Корнелій Сципіон* на честь своєї перемоги над Ганнібалом у Африці у 202 р. до н.е. почав називатися *Африканським. Lucius Aemilius Paullus* отримав прізвисько *Macedonicus* за перемогу над македонським царем Персеєм у 168 р. до н.е. Диктатор *Сулла* приєднав до свого імені агномен *Felix* («щасливий»), так його повне ім'я стало *Lucius Cornelius Sulla Felix*. У більшості, агномен мали члени давніх і вельможних родів, що нараховували багато відгалужень та когноменів [2].

Багато відгалужень мав патриціанський рід Корнеліїв. Один з членів цього роду отримав прізвисько *Scipio* (*жезл, палка*), оскільки був поводителем свого сліпого батька і був йому ніби замість посоха. Когномен *Scipio* закріпився за його нащадками, з часом *Корнелії Сципіони* посіли видне місце у своєму роді і отримали агномени. У III ст. до н. е. *Гней Корнелій Сципіон* отримав агномен *Asina* («ослиця») за те, що привів на зібрання навантажену золотом ослицю як заставу. Інший представник *Корнеліїв Сципіонів* отримав прізвисько *Nasica* («гостроносий»), яке перейшло до його нащадків і стало слугувати назвою відгалуження роду. *Сципіони Назики* як індивідуальне прізвисько отримували третій когномен, у результаті повне ім'я могло складатися вже з п'яти імен: *Publius Cornelius Scipio Nasica Serapio* (консул 138 р. до н. е.). Прізвисько *Serapio* йому дали за схожість з торговцем жертвеними тваринами [1, с.454].

Деякі особи мали по два родових імені, це було тоді, коли всиновлювали дитину. За

римськими звичаями, всиновлений приймав особисте ім'я, родове ім'я та когномен того, хто його всиновлював, а своє родове ім'я зберігав у зміненому вигляді з суфіксом *-an-*, яке займало місце агномена. *Гай Октавій*, майбутній імператор *Август*, після його всиновлення Гаєм Юлієм Цезарем отримав ім'я *Gaius Julius Caesar Octavianus* – *Гай Юлій Цезар Октавіан*.

Висновки і пропозиції. Отже, антропонімікон латиномовних писемних джерел – значний пласт закодованої інформації про історію, культуру та ідеологію суспільства епохи доби античності. Семантика антропонімів, як і інших власних назв, є специфічною. Можна говорити лише про первісну семантику антропонімів, тобто про мотиви та принципи номінації. Власні імена, патроніми, прізвиська, що з часом трансформувалися у прізвища, служать джерелом інформації про суспільну, господарську та культурну діяльність певного етносу, відображають мовні, лінгвогеографічні, історичні особливості. На сьогодні антропоніміка має міждисциплінарний характер, оскільки вміщує в собі не тільки лінгвістичні парадигми, але й інтегрує навколо себе культурологію, історію, соціологію, психологію та ін. Антропоніми, що простежуються у латиномовних писемних пам'ятках, могли мати, щонайменше, два імені – преномен та спадковий номен. З часом, був доданий когномен – прізвисько, або спадкове сімейне прізвище. Така система найменувань (*Tria Nomina*) поступово входила у звичаєвість і датується кінцем V ст. до н.е. Оскільки преномен, номен і когномен передавалися у спадок, то агномен ставав особистим прізвиськом у римських іменах. Перспективи подальших наукових досліджень в окресленому тематичному руслі вбачаємо в більш поглибленому вивченні антропонімів доби античності у латиномовних пам'ятках.

Список літератури:

1. Беккер К. Ф. Мифы древнего мира. Всемирная история. Саратов, 1995. 720 с.
2. Бокшанин А., Кузищин В. История Древнего Рима. М., 1970. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/bok/ (дата звернення: 25.03.2022).
3. Давньоримські імена : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B0%D0%B2%0%BD%D1%8C%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 21.03.2022).
4. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. М., 2001. 200 с.
5. Звонська Л. Л. Енциклопедичний словник класичних мов / за ред. Л.Звонської. 2-ге вид. випр. і допов. К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. 552 с.
6. Карпенко Ю.О. Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв. *Мовознавство*, 1975. № 4. С. 46–51.
7. Литвинов В.Д. Латинсько-український словник: у 4-х т. Т.ІІ. (D–K). К., 2020. 810 с.

8. Литвинов В. Самовчитель латинської мови за методом Генріха Шлімана. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 286 с.
9. Моммзен Т. История Рима. СПб, 1993. 270 с.
10. Платон Кратил // Собрание сочинений в четырёх томах / общ. ред. А. Ф. Loseva. М., 1990. Т. 1. С. 613–681. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zvonska_Lesia/Entsyklopedychnyi_slovyk_klasychnykh_mov.pdf#page=280 (дата звернення: 15.03.2022).
11. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. М.: Наука, 1973. 366 с.
12. Франко І. Я. Причинки до української ономастики. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. К.: Наукова думка, 1982. Т. 36. С. 391–426.
13. Хрестоматия по истории древнего Рима. под ред. С. Утченко, М., 1962. 674 с.
14. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. К.: Наук. думка, 1977. 236 с.
15. Michael Campbell. The theory of speech and language. Oxford, 1932. 386 p.

Tsvid-Hrom O. P., Rieznik V. H., Velyka K. I. ROMAN ANTHROPONYMS IN LATIN-WRITTEN WRITINGS: SEMANTIC-GENETIC AND LEXICOGRAPHIC REPRESENTATION

The article investigates that the anthroponymy of Latin written sources is a significant layer of encoded information about the history, culture and ideology of society of antiquity. The semantics of anthroponyms, as well as other proper names, have been found to be specific. The original semantics of anthroponyms is important, ie the motives and principles of nomination. Proper names, patronymics, nicknames, which over time have been transformed into surnames, serve as a source of information about the social, economic and cultural activities of that ethnic group, reflect linguistic, linguistic-geographical, historical features. Today, anthroponymy has an interdisciplinary character, as it contains not only linguistic paradigms, but also integrates cultural studies, history, sociology, psychology and others. Anthroponyms traced in Latin writings could have at least two names: prenomen and hereditary nomen. About 98% of all male Roman names were the 18 most commonly used surnames, of which the most popular - Lucius, Gaius, Mark - accounted for 59%. The prenomen were of such ancient origin that in the classical era their significance was forgotten. In inscriptions, personal names were almost always abbreviated. In the early pre-republican period, surnames had female versions, most of which ended in -a (eg: Larthia from Larth). During the Republic, women did not have surnames. The exceptions were women from the imperial family, who were often given the name Julia. The generic name (nomen gentile) was the name of the genus and corresponded to the modern surname. Nomen was used as a masculine adjective and ended in the classical era on -ius. Over time, a nickname was added - a nickname, or hereditary family name. This system of names (Tria Nomina) gradually became commonplace and dates back to the end of the V century. B.C. Because the prenomen, nomen, and cognomen were inherited, the agnomen became a personal nickname in Roman names.

Key words: Latin, anthroponyms, onomastics, semantics, prenomen, nomen, cognomen, agnomen.